

Wójcik, Zbigniew

Mieczysław Gębarowicz (1893-1984)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 31/1, 223-231

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIECZYŚLAW GĘBAROWICZ
(1893—1984)

W autobiografii swej napisał, że jest historykiem i historykiem sztuki (z podkreśleniem łącznika). Dodał do tego: „Zasadniczo uprawiam historię sztuki, ale z zastosowaniem historycznego trybu myślenia. Jeśli czasem daję się skusić „czystej” historii, jest to zabieg higieny duchowej. Idzie o to, aby najeżone niebezpieczeństwami subiektywizmu manowce historii sztuki zastąpić na chwilę twardym gruntem zobiektywizowanej metodologii i jednoznacznej terminologii historii, tej matki i królowej nauki”¹.

Tak charakteryzował swą postawę badacza, gdy dobiegał prawie dziewięćdziesiątki. Ale ci wszyscy — jak choćby niżej podpisany — którzy mieli szczęście z Nim współpracować w ostatnich dwóch dziesięcioleciach wiedzieli, że jest to wyraz ogromnej skromności. Rozmowy z Nim, lektura Jego licznych prac, dowodziły czegoś więcej: był przede wszystkim historykiem kultury, którego w jednakowym stopniu interesowała owa „czysta” historia, historia sztuki, historia literatury, historia nauki i techniki, a nawet historia kultury materialnej. Tyle tylko, że bardziej niż inni potrafił docenić wartość historyczną iluminacji, filigranów, ozdobników rysunkowych w rękopisach oraz materialną treść obrazów. Pod tym względem trudno byłoby znaleźć w dziejach nauki polskiej bardziej wnikliwego specjalistę. Wreszcie był też nauczycielem historii architektury na Politechnice Lwowskiej (lata 1922—1938) i historii sztuki na Uniwersytecie Jana Kazimierza (od 1928 r.). Uczył także i pomagał innym — zwłaszcza po II wojnie światowej, gdy zdecydował się pozostać we Lwowie. Jego mieszkanie przy ul. Dobrolubowa 9 (dawniej Mochnackiego) stanowiło rodzaj uniwersyteckiej katedry,

¹ M. Gębarowicz: *Autobiografia. Jeden żywot w służbie nauki*. „Znak”. R. 34: 1982 s. 434—435; Poza *Autobiografią* szerszych informacji o działalności prof. Gębarowicza dostarczają m. in. artykuły: S. Lorentz: *Mieczysław Gębarowicz*. W: *Funkcja dzieła sztuki*. Warszawa 1972 s. 307—312; T. Witkowska-Zychiewicz: *Życie w służbie nauki* (Szkic do portretu uczonego). „Tygodnik Powszechny” R. 38: 1984 nr 40 s. 4.

w której niemal codziennie do późnej nocy dzielił się ze słuchaczami swoim bogatym doświadczeniem. Często uczestnikiem tych spotkań była także dawna pracownica Ossolineum — dr Maria Chmielowska, której poświęcił Profesor jedną z ostatnich swych publikacji.

Mieczysław Gębarowicz urodził się 17 XII 1893 r. w Jarosławiu. Młodość spędzał początkowo w Stanisławowie, a następnie w Buczaczu (matura) i we Lwowie, gdzie na uniwersytecie rozpoczął w 1912 r. studia historyczne. Studia te zakończył (po przerwie w okresie I wojny światowej) w 1921 r. doktoratem.

W latach 1920—1922 był asystentem przy Katedrze Historii Polski w Uniwersytecie Jana Kazimierza. Od 1922 r. miejscem stałej Jego pracy był Zakład Narodowy im. Ossolińskich, gdzie początkowo był bibliotekarzem ze specjalnym przydziałem do zbiorów Pawlikowskich, a niebawem — kustoszem Muzeum im. Lubomirskich. W pierwszym okresie pracy w Ossolineum był członkiem Ekspedycji Rzymskiej PAU, która pracowała głównie w Archiwum Watykanu. Zetknął się wówczas z Akademią św. Łukasza, w której odnalazł materiały o studiujących tam architektach z Polski. Dłuższe podróże naukowe za granicą odbywał także w latach: 1925, 1929—1930 i 1939, zwiedzając głównie muzea Włoch, Francji, Hiszpanii, Belgii, Niemiec, Czechosłowacji i Austrii. Uczył się wtedy nie tylko historii sztuki, ale także metod wystawiennictwa muzealnego.

W latach 1923—1938 wykładał historię sztuki (głównie historię architektury) w Politechnice Lwowskiej. Habilitację uzyskał w macierzystej uczelni w 1928 r. i tam był od 1936 r. profesorem na Wydziale Historycznym. Dwa lata później został członkiem-korespondentem, a w 1945 r. członkiem czynnym PAU.

W okresie II wojny światowej był bibliotekarzem i opiekował się głównie zbiorami Ossolineum (od 1943 r. nominalnie był nawet dyrektorem Zakładu). W Ossolineum pracował także w latach 1944—1945, już po wyzwoleniu Lwowa. Później (lata 1946—1949) był zastępcą kierownika katedry teorii i historii sztuki w Uniwersytecie Lwowskim. Następnie pracował jako bibliotekarz bądź młodszy pracownik naukowy (od 1961 r. z tytułem kandydata nauk) w różnych placówkach Akademii Nauk USRR, a w 1963 r. przeszedł na emeryturę. Miał odtąd możliwości dłuższych pobytów prywatnych w Polsce. Zaowocowały one szeregiem dużych rozpraw naukowych, których liczba przekraczała znacznie Jego dorobek okresu międzywojennego.

Przedstawione informacje należałoby uzupełnić jeszcze kilkoma szczegółami. Był aktywnym członkiem Towarzystwa Naukowego we Lwowie (od 1923 r.), członkiem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego (1929 r.), członkiem honorowym Stowarzyszenia Historyków Sztuki (od 1981 r.). Jego kandydatura na członka zagranicznego PAN nie została zaakceptowana, ze względów formalnych. Pozo-

stał do ostatnich dni swego życia aktywny naukowo. W dniu 3 XII 1983 r. pisał o sobie niemal w przeddzień dziewięćdziesiątych urodzin: „Ja oświście, korzystając z łaski losu, który oszczędził mi — jak na razie — starczej zgrzybiałości, staram się nadal pracować. Daje mi to dużo przyjemności osobistej, mniej satysfakcji, zdaję sobie bowiem sprawę z wielu niedociągnięć”².

W dorobku Profesora Gębarowicza jest kilkanaście prac, które moglibyśmy zaliczyć wyłącznie do działu: historii nauki. Są to przede wszystkim opracowania z historii architektury oraz szkice biograficzne, zamieszczone m. in. w *Polskim słowniku biograficznym* oraz w różnych czasopismach (przede wszystkim o dr Tadeuszu Mańkowskim). Publikacje te zestawiono niżej w specjalnym spisie. Problem jednak nie polega na sporządzeniu spisu tych prac. Trudność tkwi w czymś innym: Profesor unikał wszelkiego szufladkowania swych przemyśleń. Nie dawał w swych pracach żadnych rozdziałów typu „historia badań”. Obraz malarzki czy rycina, dawna książka, dorobek uczonych czy zespołów badaczy, skupionych w różnych instytucjach — to tworzywo dla studium historycznego. Tak jest z Jego wszystkimi większymi pracami od rozprawy doktorskiej pt. *Aleksander biskup płocki 1119—1152. Szkic biograficzny ze szczególnym uwzględnieniem działalności kulturalnej*. Taki profil reprezentował we wszystkich innych publikacjach, z których dla przykładu wymienić trzeba: rozprawę habilitacyjną *Początki kultu św. Stanisława i jego średniowieczny zabytek w Szwecji* (1928 r.), wydane wspólnie z Tadeuszem Mańkowskim i zupełnie niedocenione przez historyków przyrodznawstwa znakomite *Arrasy Zygmunta Augusta* (1937 r.), opracowane wspólnie z Hansem Tietze *Rysunki Albrechta Dürera w Muzeum im. Lubomirskich we Lwowie* (1929 r.), *Studia nad dziejami kultury artystycznej późnego Renesansu w Polsce* (1962 r.), *Psalterz Floriański i jego geneza* (1965 r.), *Szkice z historii sztuki XVII w.* (1966 r.), *Iwan Fedorow i jego działalność w latach 1569—1583 na tle epoki*³ (1969 r.), *Portret XVI—XVIII wieku we Lwowie* (1969 r.), *Materiały do dziejów kultury i sztuki XVI—XVIII w.* (1973 r.), *Początki malarstwa historycznego w Polsce* (1981 r.), *Jan Andrzej Próchnicki (1553—1633). Mecenas i bibliofil. Szkice z dziejów kultury w epoce kontrreformacji* (1980 r.). Są to tylko prace objętościowo większe. Przeważnie mają one w tytułach słowo „kultura”, czasem z dodatkiem „artystyczna”.

Wieloletnia praca pedagogiczna w Politechnice i w Uniwersytecie we Lwowie nie mogła pozostać bez wpływu na dorobek Profesora Gębarowicza. Pracę nauczyciela na Wydziale Architektury uczelni technicznej cenił sobie szczególnie. Stykał się bowiem z młodzieżą już na egzaminie

² S. Lorentz: *Mieczysław Gębarowicz*. „Przegląd Katolicki” R. 72: 1984 nr 17 s. 7.

³ Recenzja tego opracowania ukazała się w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” 1972 r. s. 130—133.

wstępnym, przy czym młodzież ta nie została do tego egzaminu przygotowana w szkole średniej. Opracował dla niej rodzaj testów, w których zwracał uwagę na ogólną charakterystykę budowli monumentalnych w zespołach architektonicznych oraz umiejętność odczytania z fotografii elementów konstrukcyjnych i dekoracyjnych w obiektach zabytkowych. O treści Jego wykładów możemy się przekonać z różnych rozpraw z zakresu historii architektury i historii sztuki. W pewnym stopniu więcej światła na ten temat rzucić może Jego monografia *Sztuka średniowieczna*, zamieszczona w drugim tomie dzieła zbiorowego *Historia sztuki* (1934 r.), a zwłaszcza takie opracowania specjalne, jak *Architektura i rzeźba na Śląsku do schyłku XIV w.* (1934 r.), *Symbolika w architekturze, jej pojęcia i role* (1968 r.) i *Archeologia historyczna* (1937 r.). W pracach tych uderza ogromna swoboda w łączeniu w wykładzie w jedną całość informacji z zakresu historii „czystej”, historii sztuki i historii myśli technicznej. Niewątpliwie do Jego wykładów nawiązuje także kilka innych publikacji na ten temat, a w tym *Witruwiusz w Polsce w XV w.* (druk z 1938 i 1946).

Jak już wspomniano Profesor Gębarowicz najdłużej pracą swą związany był z Ossolineum. Z instytucją tą pozostał w ścisłych kontaktach także po ostatniej wojnie i praktycznie każdy Polak odwiedzający Go we Lwowie zabierał od Niego dla Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu jakiś drobiazg do zbiorów tej zasłużonej placówki. Rzecz zrozumiała, że związki te znalazły swój materialny wyraz w publikacjach. Oto przykłady niektórych opracowań na ten temat: *Muzeum imienia XX. Lubomirskich, Biblioteka Pawlikowskich* (1926 r.), *Zbiory artystyczne Zakładu Narodowego im. XX. Ossolińskich* (1928), wspomniany już opis rysunków Albrechta Dürera (1929 r. wydany we Lwowie i we Wiedniu), adnotowany *Katalog rękopisów Biblioteki im. Gwalberta Pawlikowskiego* (1929 r.; przedruk we Wrocławiu w 1949 r.), *Muzea i zbiory sztuki lwowskiej* (1932 r.; z uwzględnieniem nawet muzeów przyrodniczych). Uroczę są również Jego wspomnienia pt. *Oczyrna starożytności Ossolińczyka* (1956 r.) i wyjątkowo ważne dla dziejów polskiego muzealnictwa *Zbiory muzealne w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich* (1967 r.).

Niezależnie od swych związków ze Lwowem Profesor Gębarowicz darzył szczególnym sercem także Śląsk. Jest to zrozumiałe, zważywszy iż z wykształcenia był mediewistą, a zabytków sztuki i architektury z tego okresu pozostało właśnie na tym terenie najwięcej. Znalazło to wyraz w licznych opracowaniach z okresu międzywojennego — naukowych i popularnych — a zwłaszcza we wspomnianym studium o architekturze przed XV w., a także w szkicu *Stosunki artystyczne Śląska z innymi dzielnicami Polski* (1935 r.). Do zagadnień tych wracał także w ostatnim okresie swej działalności m. in. w artykule *Uwagi o sklepieniach piastowskich w Polsce* (1961 r.).

W publikacjach powojennych Profesora Gębarowicza bez trudu odnajdziemy tematy stanowiące kontynuację opracowań z okresu międzywojennego. Wprawdzie przez kilka lat zatrudniony był w macierzystej uczelni, ale nie szukał już inspiracji do swych prac podczas bezpośrednich kontaktów ze studentami. Nie znajdował także impulsów do badań specjalnych podczas rozmów z czytelnikami różnych bibliotek, w których przyszło Mu wypełnić funkcję wypożyczającego książki. Był jednak lubiany i szanowany, ułatwiano mu więc odbywanie podróży naukowych po Związku Radzieckim. Stosunkowo często odwiedzał archiwa i muzea Kijowa, Leningradu i Moskwy. Podczas tych podróży, jak i wędrowek zwłaszcza w okolicy Lwowa oraz na Podolu i Wołyniu, zdołał zebrać ogromny materiał. Wiele mikrofilmów z unikalnych zespołów archiwalnych przekazał pracującym w Polsce specjalistom. Do kraju przesyłał także maszynopisy swych opracowań, które ukazały się bądź ukażą w najbliższej przyszłości. W pracach tych utrwalił obraz wielu zabytków, które niszczeją, lub już przestały istnieć.

Ofiarowywano Mu katedry historii sztuki w uczelniach w Polsce po 1945 r. Mimo ogromnego przywiązania do pracy pedagogicznej, zdecydował się pozostać we Lwowie z garstką Ossolińczyków. Uzasadnienie decyzji tej przedstawił w przytoczonym już liście z grudnia 1983 r. W nieco wcześniejszej autobiografii napisał na ten temat: „Profil mojej działalności naukowej po ostatniej wojnie uległ gruntownej zmianie, gdyż obraca się zasadniczo wokół publikowania ginących albo zagrożonych zniszczeniem zabytków sztuki i kultury. Pochodzą one przeważnie z terenów, które przez wieki wchodziły w skład polityczno-kulturalnego organizmu Rzeczypospolitej i w takim kontekście są zrozumiałe. Odnosne prace, z których kilka rozrosło się do rozmiarów większej monografii, utrzymane są na dotychczasowym poziomie z zacieśnieniem problematyki do granic, jakie narzucają warunki”⁴.

Większość publikacji z tego okresu opublikował Profesor Gębarowicz w Polsce. Niektóre z nich przytoczono wyżej. W latach 1954—1968 drukował także w wydawnictwach ukraińskich. Wśród artykułów opublikowanych w ZSRR na uwagę zasługuje szkice o działalności typograficznej Iwana Fedorowa (1954 r.), rozważania o słowianofilskiej działalności Iliorona Swenickiego (1958 r.), zarys historii Muzeum Etnografii i Sztuki Użytkowej (1959 r.) oraz informacja o historii rzeźby i architektury na terenie dzisiejszej Ukrainy (1968 r.).

Z niewymienionych dotychczas publikacji, wydanych w Polsce, na podkreślenie w niniejszym szkicu zasługują ponadto następujące: *Z dziejów przemysłu budowlanego XVI—XIX wieku* (1957 r.), wydane wspólnie z M. Morelowskim, *Z dziejów papiernictwa XVI—XVIII w.* (1966 r.), *Na śladach polskich bibliotek królewskich* (1970 r.), *Album Poturzycki* (1976 r.). Każda z tych prac wnosi wiele nowego do naszej znajomości

⁴ M. Gębarowicz: *Autobiografia...* s. 440.

dziejów nauki i w ogóle kultury polskiej. W artykule o historii papiernictwa dał także wyraz swej stałej dążności do uściślenia materiału badawczego. Opracował metody fotograficznego przedstawienia filigramów, co ostatecznie eliminowało wszelkie błędy spowodowane pracą rysownika.

Po Profesorze Gębarowiczu pozostały publikacje oraz ocalałe przez Niego od zniszczenia zabytki kultury. Ci wszyscy, którzy mieli szczęście kontaktować się z Nim we Lwowie czy podczas kilkumiesięcznych Jego pobytów w Krakowie, Warszawie i Wrocławiu — przejęli wiele cech jego warsztatu. Lubił być otaczany przez przyjaciół. Lubił dzielić się z nimi swymi refleksjami — publikowanymi i niepublikowanymi. Chętnie oprowadzał po Lwowie wycieczki przyjeżdżające z Polski. Niezależnie od wieku i stanu zdrowia na wycieczkach tych był wręcz niezmqordowany. To co mówił stanowiło zwykle cenne uzupełnienie Jego opracowań o sztuce, architekturze, nauce i w ogóle kulturze Lwowa. Wiele myśli, które przekazał podczas rozmów oraz wspólnych wycieczek zawoocowało w pracach przyjaciół. Niżej podpisanemu wskazał m. in. archiwalia włoskie do dziejów nauk przyrodniczych w Polsce z okresu Renesansu. W listach swoich (w tym także ostatnim z 1984 r.) stale przypominał, że jest to temat wymagający pilnego opracowania.

Profesor Gębarowicz zmarł dnia 2 IX 1984 r. we Lwowie i tam trzy dni później został pogrzebany. Nad mogiłą przemawiał Henryk Mossing, który podkreślił m. in.: „Mimo rozległej swej wiedzy, nie unosił się pychą, był człowiekiem niezwykle przystępnym, chętnie dzielił się swą olbrzymią wiedzą i czytaniem zarówno z młodymi, jak i ze starszymi pracownikami nauki, służąc radą i zawsze rzeczowymi uwagami, wskazując na interesujące tematy, nierozwiązane zagadnienia, podając odpowiednią literaturę i ukazując źródła historyczne czy archiwalne; ilu młodych adeptów wprowadził na tory prawdziwej nauki czy sztuki”⁵.

Oceniając swój dorobek podkreślił: „Nie zabiegałem [...] nigdy o karierę, nie nastawiałem piersi na odznaczenia, nie uganiałem się za popularnością, osiągnięcia naukowe nie wychodziły poza granice kraju, a o ile docierały do obcych, działo się to przeważnie anonimowo”⁶. Tak było istotnie. Niewątpliwie rozszerzył horyzonty badawcze historii, a także wykształcił wielu historyków (Uniwersytet Jana Kazimierza) i architektów (Politechnika Lwowska). Od wczesnej młodości pojmował swą działalność zbieracką, muzealną i twórczą jako posłannictwo — służenie nauce. Dlatego właśnie do końca życia pozostał ossolińczykiem. Z tego był najbardziej dumny.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

⁵ H. Mossing: *Z przemówienia nad grobem Profesora Gębarowicza*. „Tygodnik Powszechny” R. 38: 1984 nr 40 s. 4.

⁶ M. Gębarowicz: *Autobiografia...*

PRACE M. GĘBAROWICZA, UWZGLĘDNIAJĄCE PROBLEMY HISTORII
NAUKI I MUZEALNICTWA⁷

1. Drzwi kościelne, tzw. płockie w Nowogrodzie Wielkim. „Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie” R. 3: 1923 s. 65—68.
2. Młodość i pierwsze prace Jerzego Eleutera Szymonowicza-Siemiginowskiego. Lwów 1925, s. 30.
3. O artystach polskich w Rzymie (Polacy — uczniowie Akademii św. Łukasza w XVIII w.). „Przegląd Warszawski” R. 5 1925 T. 3, s. 169—182.
4. W sprawie badań nad historią sztuki i kultury wczesnego średniowiecza polskiego. W: IV Zjazd Historyków Polskich w Poznaniu 1925, s. 13.
5. Muzeum XX. Lubomirskich. Biblioteka Pawlikowskich. W: Gębarowicz, K. Tyszkowski, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich we Lwowie. Lwów 1926 s. 19—24.
6. Z puścizny rękopiśmiennej po Pawle Stelmachu (Przyczynek do dziejów myśli słowiańskiej). „Przewodnik Bibliograficzny” Ser. II R. 7: 1926 s. 242—244.
7. Wizerunki znakomitych ludzi w Polsce wydane staraniem Xawerego Preka. Lwów 1928, s. 30.
8. Zbiory artystyczne Zakładu Narodowego im. XX Ossolińskich. „Sztuki Piękne” R. 4: 1927—1928 s. 313—314.
9. Początki kultu św. Stanisława i jego średniowieczny zabytek w Szwecji. Lwów 1927 s. 175.
10. Historia zbioru. W: M. Gębarowicz, H. Tietze, Rysunki Albrechta Dürera w Muzeum im. Lubomirskich we Lwowie. Lwów 1929 s. 7—12.
11. Katalog rękopisów Biblioteki im. Gwalberta Pawlikowskiego. Lwów 1929 s. 159.
12. Muzea i zbiory sztuki ziemi lwowskiej. „Wiadomości Turystyczne” R. 2: 1932 nr 5—6—7 s. 17—21.
13. Architektura i rzeźba na Śląsku do schyłku XIV w. Kraków 1934 s. 84; toż w: Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400. T. 3. Kraków 1936 s. 1—84.
14. Sztuka średniowiecza. W: Historia sztuki. T. 2. Lwów 1934 s. 447.
15. Aleksander († 1156), biskup płocki. W: Polski słownik biograficzny. T. 1. Kraków 1935 s. 65—66.
16. Stosunki artystyczne Śląska z innymi dzielnicami polskimi. Katowice 1935 s. 26.
17. Wschód i Zachód w sztuce polskiej. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie” R. 15: 1935 s. 146—153.
18. Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku w zakresie historii sztuki. Katowice 1936 s. 20.
19. Archeologia historyczna. Lwów 1937 s. 15.
20. Arrasy Zygmunta Augusta. Kraków 1937 s. 220 (Wspólnie z T. Mańkowskim).
21. Polska, Węgry czy Sycylia odbiorcą listu Pschalisa II J.-L. nr 6570. Lwów 1938 s. 48.

---

⁷ Bibliografię prac Mieczysława Gębarowicza z lat 1923—1970 opublikował J. M. Michałowski w książce *Funkcja dzieła sztuki* (Warszawa 1972 s. 313—319). Zestawienia Michałowskiego traktowałem jako przewodnik. Spis niniejszy oparłem na materiale zgromadzonym w Bibliotece Narodowej, Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, Bibliotece Instytutu Sztuki PAN, a także na zbiorach własnych, wzbogacanych przez wiele lat przez Prof. Gębarowicza.

22. Witruwiusz w Polsce w w. XV. „Sprawozdanie Polskiej Akademii Umiejętności” T. 43: 1938 s. 148—151⁸.
23. Psalterz Floriański. Kilka uwag z powodu nowego wydania zabytku. Lwów 1939 s. 49.
24. Rol Iwana Fedorowa i jego chudożnoi spadszcziny w rozwytku grafiki na Ukraini w XVI—XVIII st. W: Wikowiczna družba narodiw-bratiw. Kyiw 1954 s. 79—106.
25. Oczyma starego ossolińczycka. W: Zakład imienia Ossolińskich 1827—1956. W dziesięciolecie działalności we Wrocławiu. Wrocław 1956 s. 145—149.
26. Z dziejów przemysłu budowlanego w XVI—XIX wieku. W: Księga ku czci Władysława Podlachy. Wrocław 1957 s. 143—159.
27. Ilarion Semenowicz Swejenickij i mystectwoznawstwo. W: Pytania słowjanskiego mowoznawstwa. T. 5. Lwów 1958 s. 25—32.
28. Przedmowa [o twórczości T. Mańkowskiego]. W: T. Mańkowski, Orient w polskiej kulturze artystycznej. Kraków 1959 s. 7—20.
29. Z istorii Ukrainского Derżawnogo Muzeja Etnografii ta Chudożnogo Promysłu AN URSR. „Materiały z Etnografii ta Mistectwoznawstwa” R. 4: 1959 s. 3—13. (Wspólnie z I. W. Gurgulą i M. K. Iwasjutą).
30. Nowo odnaleziony zabytek iluminatorstwa epoki zygmuntońskiej. W: Prace Komisji Historii Sztuki. Wrocław 1960 s. 5—78. [inny zapis: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe. „Rozprawy Komisji Historii Sztuki”. T. 2].
31. Uwagi o sklepieniach piastowskich w Polsce. „Sprawozdanie Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego” [Ser]. A. [T.] 16: 1961 s. 85—86. (Wspólnie z M. Morelowskim).
32. Harasimowicz Marcei (1859—1935). W: Polski słownik biograficzny. T. 9. Wrocław 1961 s. 292—293.
33. Studia nad dziejami kultury artystycznej późnego Renesansu w Polsce. Toruń 1962 s. 413.
34. Psalterz Floriański i jego geneza. Wrocław 1965 s. 232.
35. Szkice z historii sztuki XVII w. Toruń 1966 s. 336.
36. Z dziejów papiernictwa XVI—XVIII w. „Roczniki Biblioteczne” R. 10: 1966 s. 1—83.
37. Jeszcze o Psalterzu Floriańskim. „Studia Historyczne” R. 10: 1967 s. 171—181.
38. O iluminowanych dokumentach epoki baroku. „Biuletyn Historii Sztuki” R. 29: 1967 s. 459—478.
39. Portret XVI—XVIII wieku na tle przemian społeczno-kulturalnych. Źródła — geneza — rozwój. „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych” Oddział PAN w Krakowie. T. 11: 1967 s. 733—478.
40. Tadeusz Mańkowski (1878—1956). „Roczniki Biblioteczne” R. 11: 1967 s. 31—34.
41. Zbiory muzealne w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich. W: „Ossolineum”. Księga pamiątkowa w 150-lecie Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Wrocław 1967 s. 117—142.
42. Skulptura ta rizblennja. W: Istorija ukraińskiego mystectwa w szesti tomach. T. 3. Kyiw 1968 s. 126—151.
43. Stanisław Anserinus — zapomniany archiwista XVI stulecia. „Studia Źródłoznawcze” T. 13: 1968 s. 91—121
44. Symbolika w architekturze, jej pojęcia i rola. W: Sarmatis artistica. Księga pamiątkowa ku czci profesora Władysława Tomkiewicza. Warszawa 1968 s. 273—287.

⁸ Zachowany także w Archiwum PAN w zbiorze Lecha Niemojewskiego (Por. Przewodnik po zespolach i zbiorach Archiwum PAN. Wrocław 1978 s. 125).

45. Artyści — przedsiębiorcy epoki Renesansu. „Biuletyn Historii Sztuki” R. 31: 1969 s. 257—275.
46. Iwan Fedorow i jego działalność w latach 1569—1583 na tle epoki. „Roczniki Biblioteczne” R. 13: 1969 s. 5—94 i 393—481; osobne wydanie: Wrocław 1970 s. 185.
47. Portret XV—XVIII wieku we Lwowie. Wrocław 1969 s. 140.
48. Na śladach polskich bibliotek królewskich. „Roczniki Biblioteczne” R. 14: 1970 s. 113—139.
49. Materiały źródłowe do dziejów kultury i sztuki XVI—XVIII w. Wrocław 1973, s. 450.
50. Mańkowski Tadeusz (1878—1956). W: Polski słownik biograficzny T. 19. Kraków 1974 s. 522—524⁹.
51. Album Poturzycki. Nowe materiały do dziejów architektury epoki saskiej. „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” T. 21: 1976 s. 77—152.
52. Niektóre zagadnienia metodologii historii sztuki. „Biuletyn Historii Sztuki” R. 38: 1976 s. 138—154, 329—355.
53. Dzieła złotnictwa polskiego pochodzenia w skarbcu zamku królewskiego w Monachium. „Studia z Dziejów Wawelu” T. 4: 1978 s. 229—330.
54. Nowe materiały do ikonografii wojennej króla Jana III Sobieskiego. „Studia Wilanowskie” T. 3—4: 1978 s. 45—87.
55. Jan Andrzej Próchnicki (1553—1633). Mecenas i bibliofil. Szkic z dziejów kultury w epoce kontrreformacji. Kraków 1980 s. 236.
56. Początki malarstwa historycznego w Polsce. Wrocław 1981 s. 195.
57. Autobiografia. Jeden żywot w służbie nauki. „Znak” R. 34: 1982 s. 416—448.
59. Sp. Maria Chmielewska. „Tygodnik Powszechny” R. 36: 1983 s. 7.
60. Próchnicki (Pruchnicki) Jan Andrzej. W: Polski słownik biograficzny T. 28. Wrocław 1985 s. 547—550.

Zestawił: Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

---

⁹ W Oddziale Archiwum PAN w Krakowie w zespole T. Mańkowskiego (por. *Przewodnik po zespołach i zbiorach Archiwum PAN*. Wrocław 1978 s. 229) zachowały się listy M. Gębarowicza.